

FALUDI SZILÁRD
Magyar Pedagógiai Társaság
Budapest

A semleges iskola kérdéséhez

HOZZÁSZÓLÁS A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK
1995. 2. SZÁMÁBAN MEGJELENT CIKKHEZ

„Semleges iskola” címen néhány éve cikkem jelent meg a „Köznevelésben.” Ezt követően részt vettem a „Kritika” című folyóiratnak egy körkérdésére adott válaszaiban, alapvetően a tolerancia elismerése jegyében. Vitatták ezt a kérdést a „Ma és Holnap”-ban, az „Élet és Irodalom” hasábjain, és még ki tudja hány alkalommal is milyen fórumokon. Érthetően. E téma „felborzolta” a kedélyeket. Szabad-e, lehet-e világnézetet „elrendelni”, „bevezetni”, szóval oktrojálni? S az ellenkező, nem kevésbé problematikus oldal: lehet-e a világnézetet megkerülni, elhallgatni, s szemérmesen a semlegesség oldalára állni? Már most előlegezhetjük: aligha.

A kérdések azonban könnyen összekeverednek. Az egyik kérdés az, hogy lehetséges-e világnézetileg közömbös, azaz semleges iskola, a másik kérdés pedig, hogy ha nem, akkor szabad-e, lehet-e világnézetet nem egyszerűen hirdetni, képviselni, hanem egy meghatározott világnézetet megkövetelni, növendékeinkre ráerőszakolni.

Nem kisebb – forradalmároknak aligha tekinthető – szaktekintélyek, mint *Weszely Ödön*, vagy *Prohászka Lajos*, azt vallják, hogy a világnézet nem tanítható, nem adható át, még kevésbé oktrojálható, viszont mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a növendék *döntésképes* legyen: melyik világnézetet válassza.

A közelmúltnak az a kísérlete – mondta annak idején *Prohászka* – hogy úgynevezett, világnézetileg semleges (politikamentes) iskolát hozzanak létre, kudarcba fulladt, mégpedig szűkséggéppen. Világnézetileg semleges iskola sohasem volt, és nem is lehetséges. Az, amit annak mondanak, nem az. Ha elől ki is írják a „cégtáblára”, hogy világnézetileg semleges, a világnézet bejön hátul, a „kis-kapukon”. A laikus iskola – mondja *Prohászka* – nem is őszinte törekvés. Már az, aki tananyagot választ ki – válogat –, ha akarja, ha nem, – értékkel. Értékkel azzal, hogy mit minősít tanítandónak, és mit nem... Minden tananyagkiválasztás mélyén – ha bevallják, ha nem – ott lappang a válogató világnézete. És sugalmaz... Maximálisan annyit lehet (és kell) tenni, hogy a növendéket – lehető tárgyilagosan – megismertetjük különböző világnézetekkel, vagyis választékot nyújtunk. A döntés már a növendék feladata lesz.

Weszely is, *Prohászka* is azon a véleményen van, hogy világnézet nem nyújtható – csak kialakítható; pontosabban: megszerezhető. De ez nem „felülről” lefelé, hanem „alulról” fölfelé haladó folyamat. Választani, dönteni a növendéknek kell, akárki az iskolafenntartó, és akármit akar a hatalom. Nekünk, nevelőknek az lehet a feladatunk, hogy e döntéshez, választáshoz biztosítsunk minden ismeretet és készséget, hogy ez a választás optimálisan megalapozott legyen.

A laikus iskola eszméje a francia polgári forradalom szülötte, azé a forradalomé, amely a hitoktatást az iskolán kívül a plébániára bízta, az iskolába pedig bevezette a felekezeten kívüli laikus morált. Milyen alapon gondoljuk – mondjuk, netán propagáljuk, hogy erkölcsös ember csak istenhívő lehet? A humanista értékrend nincs kizárólagos joggal a vallásossághoz kötve. Ehhez elegendő a német, az angol, a francia felvilágosodás szakirodalmát tanulmányozni.

Nálunk 1945 és 1948 között *Kiss Árpádék* próbálkoztak a laikus iskola megteremtésével.

Ez – mint szándék – őszinte és becsületes volt. De csak naiv emberek gondolhatták azt, hogy a közéleti, a politikai, a világnézeti csatározások „leállíthatók” az iskola kapujában.

Más természetű megjegyzésem:

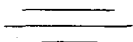
Örömmel olvastam az „Örökség” rovatban dr. *Kékes Szabó Mihály* írását *Felméri Lajosról*. Azok közé tartozom, akik az elmúlt években a szakajtóban megemlékeztek *Felmérről*.

Munkásságát magam is két ponton tartom rendkívül jelentősnek:

1. A gyermektanulmányra alapozott pedagógia felé tett lépéseit.

2. A német helyett az angol-francia orientációját.

Nem csoda, hogy a hivatal (és a hivatalos tudomány) mellőzte, és igyekezett agyonhallgatni. A legjobb módszer a tehetség visszaszorítására!

DR. BEREZKI SÁNDOR

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Szeged

Bényei Miklós: Oktatáspolitikai törekvések a reformkori Magyarországon

Jelentős művel gazdagodott a magyar neveléstörténeti irodalom. A neveléstörténeti kutatók által eddig is nagy figyelemmel vizsgált korszak, a magyar reformkor gazdag irodalma lett teljesebb. A reformkor pedagógiai, neveléstörténeti törekvései iránti érdeklődés érthető, hiszen a magyar társadalom fejlődésének, a polgárosodás igényének és megvalósítási lehetőségének időszaka következett be. Eddig meg nem oldott vagy újonnan jelentkezett, a polgári fejlődéssel összefüggő pedagógiai célkitűzések, feladatok vetődtek felszínre. A magyar társadalom polgári átalakításának szükségessége gazdag pedagógiai problémák tisztázását és megvalósítását követelte meg. Ezért olyan sokszínű ennek a viszonylag rövid történeti korszaknak a pedagógiai feladatrendszere. A magyar neveléstörténetben ez a korszak hozza meg a nevelés jelentőségének, fontosságának a hangsúlyozását is a magyar társadalom polgári átalakítása érdekében. Jelentős politikusok, nagy írók, kiváló gondolkodók fogalmazzák meg a nevelésről, az iskoláról, a művelődésről mindmáig értékes véleményüket. A reformkorral foglalkozó magyar neveléstörténet a korszaknak ezeket az adatait, forrásait már alaposan felkutatta és elemezte. Bényei Miklós eddig nem vizsgált forrásanyagot vett vizsgálat alá: a reformkori országgyűléseken megvitatt pedagógiai, iskolarendszeri témákat. Több kutató is hivatkozott már a reformkori országgyűléseken elhangzott és felterjesztett pedagógiai vonatkozású témákra és javaslatokra. Bényei könyve azonban nem ilyen mozaikszerűen, hanem az országgyűlések anyagának teljességét összegezi. Így fontos forrásanyagnak számít, mivel első alkalommal kerül széles körű nyilvánosság elé az országgyűlési jegyzőkönyvek, jelentések dokumentációja. A szerző nem elégszik meg azonban pusztán a forrásanyag feltáráásával, ismertetésével, hanem nagy szakértelemmel elemzi azokat, tárja fel a mélyebb összefüggéseket, az egyes jelentések, felterjesztések, viták, észrevételek mögött meghúzódó okokat és okozatokat. Tekintettel arra, hogy Bényei munkája történelemtudományi kandidátusi értekezésként jött létre, szakemberek mondták el, írták meg értékelő, kritikai észrevételeiket, így ezeket felesleges megismételni. Kritikai megjegyzések helyett inkább a munka hízagypótló jelentőségét emelném ki, azzal a kívánsággal, hogy a neveléstörténeti oktatás során minél jobban vegyék igénybe mind az oktatók, mind a főiskolai, egyetemi hallgatók. A neveléstörténeti tények megismerésén túl tekintsenek bele a magyar történelem egy fontos, szép periódusába, érezzék és éljék át ennek a kornak atmoszféráját, lelkesedését, hitét a magyar